

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Jan Paweł II a Międzynarodowy Katolicko-Żydowski Komitet Łączności

Author: Grzegorz Ignatowski

Citation style: Ignatowski Grzegorz. (2008). Jan Paweł II a Międzynarodowy Katolicko-Żydowski Komitet Łączności. W: G. Ignatowski (red.), "Dialog chrześcijańsko-żydowski w Polsce" (S. 28-34). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

GRZEGORZ IGNATOWSKI

Jan Paweł II a Międzynarodowy Katolicko-Żydowski Komitet Łączności

Jednym z zagadnień, które szczególnie nurtowało Jana Pawła II, był proces pojednania chrześcijańsko-żydowskiego. Świadectwem tego są liczne przemówienia, w których papież wypowiadał się nie tylko na temat wzajemnych relacji, lecz także wspierał organizacje promujące dialog z Żydami¹. Dla przykładu wymienimy najważniejsze wypowiedzi skierowane do przedstawicieli takich instytucji, jak: Brytyjska Rada Chrześcijan i Żydów — 19 marca 1980 r., Komitet Wykonawczy Międzynarodowej Rady Chrześcijan i Żydów — 6 czerwca 1984 r., Młodzi Liderzy Międzynarodowej Rady Chrześcijan i Żydów — 2 lipca 1993 r., Międzynarodowy Katolicko-Żydowski Komitet Łączności — 12 marca 1979 r., 28 października 1985 r., 1 października 1987 r., 6 grudnia 1990 r., a także 26 marca 1998 r. Jan Paweł II przyjął również na audyencji członków watykańskiej Komisji ds. Kontaktów Religijnych z Judaizmem oraz Międzynarodowego Komitetu Żydowskiego ds. Konsultacji Międzyreligijnych współtworzących razem z katolikami wspomniany Komitet Łączności — w dniu 9 czerwca 2005 r. Z przytoczonych danych wynika, że papież najczęściej podejmował przedstawicieli Międzynarodowej Rady Chrześcijan i Żydów

---

¹ Duży zbiór wypowiedzi na ten temat znajduje się w publikacji zatytułowanej *Żydzi i judaizm w nauczaniu Jana Pawła II 1978—2005*. Red. W. Chrostowski. Warszawa 2005. Na szczególną uwagę zasługuje amerykańska publikacja *John Paul II. Spiritual Pilgrimage. Texts on Jews and Judaism 1979—1995*. Eds. E.J. Fisher, L. Klewnicki. New York 1995. Zawarte są w niej przemówienia papieża oraz wypowiedzi przedstawicieli środowisk żydowskich podczas spotkań i audyencji udzielonych Żydom.

(w jej skład wchodzi również Brytyjska Rada Chrześcijan i Żydów) oraz Międzynarodowego Komitetu Łączności. W niniejszej publikacji szczególnie uwagę zwrócimy na wypowiedzi Jana Pawła II skierowane do członków ostatniej z wymienionych instytucji.

Komitet Łączności został utworzony w 1970 r.² Jest on w dalszym ciągu jedynym ciałem łączącym największe światowe organizacje żydowskie ze Stolicą Apostolską. Na samym początku współtworzyły go następujące instytucje: Światowy Kongres Żydów, Rada Synagog Ameryki (rozwiązana w 1994 r.), Amerykański Komitet Żydowski, Liga przeciw Zniesławianiu Żydów B'nai B'rith oraz Rada ds. Konsultacji Międzyreligijnych w Izraelu. W 2001 r. zmienił się skład delegacji żydowskich wchodzących w skład Komitetu. Poza wymienionymi wcześniej należą do niego także: Centralna Konferencja Rabinów Amerykańskich, Zgromadzenie Rabinów, Rada Rabinów Ameryki, Unia Amerykańskich Kongregacji Reformowanych, Unia Ortodoksyjnych Kongregacji Żydowskich Ameryki, Zjednoczona Synagoga Ameryki. Pierwszymi członkami katolickimi wydelegowanymi do prac Komitetu Łączności byli pionierzy i eksperci dialogu katolicko-żydowskiego, delegowani przez kardynała Johanna Willebrandsa, przewodniczącego Sekretariatu ds. Jedności Chrześcijan (obecnie Papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan), a zatwierdzani przez papieża Pawła VI. Począwszy od 22 października 1974 r., a więc od daty utworzenia watykańskiej Komisji ds. Kontaktów Religijnych z Judaizmem, w skład Komitetu Łączności wchodzi członkowie lub doradcy watykańskiej Komisji.

Dotychczas odbyły się następujące spotkania Komitetu:

- Paryż 1971. Sprawy organizacyjne oraz kompetencje członków Komitetu Łączności.
- Marsylia 1972. Problemy wynikające z antysemityzmu, terroryzmu, prozelityzmu, trudności religijne w Państwie Izrael, żydowskie rozumienie chrześcijaństwa, sytuacja katolików i Żydów w Związku Radzieckim.
- Antwerpia 1973. Religijna wspólnota, lud i naród w żydowskiej i chrześcijańskiej tradycji.
- Rzym 1975. Zadania Komisji ds. Kontaktów Religijnych z Judaizmem oraz ocena pierwszego dokumentu Komisji: *Wskazówki i sugestie w sprawie wprowadzenia w życie deklaracji soborowej „Nostra aetate” nr 4* (1 grudnia 1974 r.).
- Jerozolima 1976. Ocena i rozwój stosunków katolicko-żydowskich po opublikowaniu deklaracji *Nostra aetate* oraz *Wskazówek i sugestii*.

² Na temat prac Komitetu Łączności zob. G. Ignatowski: *Na drogach pojednania. Międzynarodowy Katolicko-Żydowski Komitet Łączności*. Łódź 2003.

- Wenecja 1977. Katolickie pojęcie misji.
- Toledo i Madryt 1978. Obraz Żydów i judaizmu we współczesnym katolickim nauczaniu oraz chrześcijaństwa w żydowskich publikacjach.
- Ratyżbona 1979. Pojęcie wolności religijnej. Wychowanie do dialogu w społeczeństwie pluralistycznym.
- Londyn 1981. Sekularyzacja jako wyzwanie dla judaizmu i chrześcijaństwa.
- Mediolan 1982. Znaczenie świętości ludzkiego życia wobec współczesnych aktów przemocy.
- Amsterdam 1984. Nowe pokolenia wobec wiary i tradycji religijnej.
- Rzym 1985. Stosunki chrześcijańsko-żydowskie po opublikowaniu przez watykańską Komisję dokumentu *Żydzi i judaizm w głoszeniu Słowa Bożego i katechezie Kościoła katolickiego. Wskazówki do właściwego przedstawiania tych zagadnień* (24 czerwca 1985 r.).
- Praga 1990. Historyczny i religijny wymiar antysemityzmu i jego związki z Szoah.
- Baltimore 1992. Szoah, antysemityzm i współpraca w dziedzinie wychowania.
- Jerozolima 1994. Rodzina i ekologia w perspektywie religijnej.
- Watykan 1998. Wychowanie religijne, ekologia w perspektywie teologicznej oraz dyskusja o dokumencie watykańskiej Komisji zatytułowanym *Pamiętamy: Refleksja nad Szoah* (16 marca 1997 r.).
- Nowy Jork 2001. Żal za grzechy i pojednanie w judaizmie i chrześcijaństwie.
- Buenos Aires 2004. Sprawiedliwość i miłosierdzie w judaizmie i chrześcijaństwie.

Przedstawiona lista kolejnych spotkań Komitetu oraz zaprezentowana tematyka obrad pozwalają sformułować kilka wniosków. Po pierwsze, zagadnienia teologiczne zaczynają dominować w pracach Komitetu Łączności dopiero od obrad w Jerozolimie. Wcześniej podejmowano wielokrotnie inne problemy, ważne dla dialogu chrześcijańsko-żydowskiego, a więc kwestie związane z antysemityzmem, misją chrześcijańską, edukacją oraz wolnością religijną. Przedmiotem szczególnego zainteresowania oraz analizy były trzy wymienione dokumenty watykańskiej Komisji. Dodajmy, że Komitet Łączności wydał kilka dokumentów, których tematyka wskazuje na problematykę podejmowanych obrad; były to: *Deklaracja na temat rodziny* (Jerozolima 1994), *Deklaracja na temat ochrony środowiska naturalnego* (Watykan 1997), *Deklaracja na temat ochrony wolności religijnej i dostępu do miejsc świętych* (Nowy Jork 2001) oraz *Zalecenia dotyczące edukacji w katolickich i żydowskich seminariach i uczelniach teologicznych* (Nowy Jork 2001).

Po drugie, w miarę systematyczne spotkania Komitetu zostały przerwane po dwunastych obradach, które odbyły się w Rzymie w 1985 r. Złożyło się na to kilka okoliczności. Wśród najważniejszych z nich wymienienia się zdecydowanie krytyczną ocenę przez środowiska żydowskie dokumentu *Żydzi i judaizm w głoszeniu Słowa Bożego i katechezie Kościoła katolickiego*. Kolejnym powodem napiętych stosunków w relacjach katolicko-żydowskich mających wpływ na prace Komitetu były audyencje udzielone przez Jana Pawła II palestyńskiemu przywódcy Jasirowi Arafatowi oraz Kurtowi Waldheimowi, prezydentowi Austrii, byłemu oficerowi Wehrmachtu, który w czasie wojny pełnił służbę wojskową na Bałkanach³. Był on oskarżany przez wielu Żydów o zbrodnie dokonane na członkach narodu żydowskiego. Wpływ na przerwanie systematycznych prac Komitetu miał także konflikt związany z domem sióstr karmelitanek mieszczącym się przy obozie zagłady w Auschwitz. Należy w tym miejscu przypomnieć, że właśnie dzięki inicjatywom Jana Pawła II zostały usunięte niektóre kontrowersje. Z inicjatywy papieża odbyło się w Rzymie i Castel Gandolfo, w dniach od 31 sierpnia do 1 września 1987 r., spotkanie członków watykańskiej Komisji z przedstawicielami Międzynarodowego Komitetu Żydowskiego. W czasie obrad omawiano zagadnienie Szoah, współczesnych przejawów antysemityzmu, relacji między Stolicą Apostolską a Państwem Izrael. Wspólny oficjalny komunikat wydany po spotkaniu podkreśla, że delegacja katolicka z dużą wrażliwością odniosła się do problemów przedstawionych przez Żydów, wyjaśniła także stanowisko Kościoła katolickiego na podnoszone przez środowiska żydowskie zarzuty. Podczas obrad ustalono, że kolejne spotkanie Komitetu Łączności będzie poświęcone zagadnieniu eksterminacji narodu żydowskiego w czasie drugiej wojny światowej w perspektywie religijnej i historycznej. Nadzieję na powrót do systematycznych prac Komitetu przyniosło osobiste spotkanie jego członków z Janem Pawłem II⁴. Przypomnijmy w tym miejscu, że papież postanowił, że siostry karmelitanki opuszczą klasztor przylegający do obozu zagłady w Oświęcimiu. Zmiana miejsca — zdaniem papieża — nie spowoduje jednak, że zakonnice zaprzestaną realizować podstawowe zadanie, którym w obliczu dramatu drugiej wojny światowej jest obowiązek nieustannego świadectwa o miłości Chrystusa do Kościoła i człowieka: „W dalszym ciągu bowiem Oświęcim — i to wszystko, co się z nim łączy

³ Kryzys w relacjach katolicko-żydowskich po audyencji udzielonej Waldheimowi omawia G. Weigel: *Świadek nadziei. Biografia papieża Jana Pawła II*. Kraków 2000, s. 693—694.

⁴ *Meeting in Rome and Castel Gandolfo*. In: *John Paul II. Spiritual Pilgrimage...*, s. 102—104.

— jako tragiczne dziedzictwo Europy i ludzkości, pozostaje zadaniem Karmelitanek”⁵.

Przedstawiona lista kolejnych spotkań Komitetu oraz podane informacje pozwalają przypuszczać, że Jan Paweł II udzielił audiencji jego członkom podczas obrad w Rzymie i Watykanie, a więc w 1985 i 1998 r. Należy także założyć, że w wypowiedziach skierowanych przez Żydów do Jana Pawła II znajdziemy pewne uwagi na temat dokumentów opublikowanych przez Komisję ds. Kontaktów Religijnych z Judaizmem.

Dla przejrzystości dalszych rozważań należy przypomnieć, że większość współczesnych Żydów uznaje Holokaust oraz powstanie Państwa Izrael, z którym Watykan nawiązał oficjalne relacje dyplomatyczne dopiero w końcu 1993 r., za dwa najważniejsze wydarzenia mające decydujący wpływ na ich tożsamość. Z tej też perspektywy oceniają oni zwykle partnerów swoich rozmów. Mogą być więc one uważane, wraz ze zdecydowanie negatywnym podejściem do antysemityzmu, za swoisty papierek lakmusowy dla wszystkich, którzy usiłują nawiązać z Żydami dialog. Bardzo wyraźnie kwestie te zostały wyrażone przez żydowskich członków Komitetu Łączności podczas spotkań z Janem Pawłem II.

Mordecai Waxman, przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Żydowskiego, przypomniał papieżowi w 1985 r., że utworzenie Państwa Izrael sprawiło, iż Żydzi stali się aktywnymi uczestnikami współczesnych dziejów, spowodowało ich odnowę duchową i religijną. W swoim wystąpieniu Waxman zwrócił uwagę na List apostolski *Redemptionis anno* z 20 kwietnia 1984 r., w którym Jan Paweł II napisał: „Dla ludu żydowskiego, który żyje w Państwie Izrael i który przechowuje w tej ziemi tak cenne świadectwa swojej historii i wiary, musimy prosić o upragnione bezpieczeństwo i właściwy spokój, który jest przywilejem każdego narodu oraz warunkiem do życia i rozwoju każdego społeczeństwa”⁶. W wypowiedzi Waxmana znajdujemy wyraźne aluzje do tego, że stosunki dyplomatyczne między Stolicą Apostolską a Państwem Izrael nie były wówczas nawiązane. 13 lat później, podczas kolejnej audiencji udzielonej członkom Komitetu Łączności obradującym w Watykanie, przemawiający w imieniu delegacji żydowskiej Geoffrey Wigoder zaznaczył, że ustanowienie relacji dyplomatycznych w 1993 r. zamknęło sporną kwestię doty-

---

⁵ Jan Paweł II: *Do Sióstr Karmelitanek w Oświęcimiu*. „L'Osservatore Romano”. Wydanie polskie 1993, nr 5—6, s. 60.

⁶ *Statement by Rabbi Mordecai Waxman, Chairman of the International Jewish Committee on Interreligious Consultations, during Audience with Pope John Paul II*. In: *John Paul II. Spiritual Pilgrimage...*, s. 57—59. List apostolski *Redemptionis anno* zamieszcza publikację *Żydzi i judaizm w nauczaniu Jana Pawła II...*, s. 84—88.

czącą braku relacji dyplomatycznych między państwem Izrael a Stolicą Apostolską⁷.

Dialog chrześcijańsko-żydowski powoli wkracza na właściwą dla siebie płaszczyznę teologiczną. Przez długi czas dotyczył on przede wszystkim kwestii antysemityzmu i Holokaustu. Religijny wymiar dialogu był jednak wielokrotnie podkreślany przez Jana Pawła II. Podczas obrad Komitetu Łączności w 1985 r. papież wyraźnie zaznaczył, że wzajemne poznanie, które dokonuje się przed Bogiem, wraz z Jego błogosławieństwem, wiara w Jedyne Boga oraz szacunek dla człowieka, wymagają od Żydów i chrześcijan wspólnego świadectwa i zaangażowania w rozwiązanie problemów społecznych⁸. Jeszcze wyraźniej potrzeba dialogu na płaszczyźnie religijnej została podkreślona w przemówieniu z 1998 r. Zwracając uwagę na potrzebę autentycznego dialogu opartego na umiłowaniu prawdy, Jan Paweł II stwierdził: „Wówczas, kiedy wierzący patrzą na wydarzenia w przekonaniu, że wszystkie rzeczy są ostatecznie kierowane przez Boską Opatrzność, będą z pewnością stawali się sobie bliżsi w tej błogosławionej harmonii, którą Psalmista przyrównuje do drogocennego olejku spływającego na głowę Aarona lub do rosy, która opada na góry Syjonu (por. Ps 133)”⁹.

Jan Paweł II był gorliwym zwolennikiem dialogu chrześcijańsko-żydowskiego. Jego wkład w rozwój wzajemnych stosunków został podkreślony bardzo wyraźnie w komunikacie końcowym z ostatnich obrad Komitetu Łączności, które odbyły się w Buenos Aires. W dokumencie tym czytamy, że przez cały pontyfikat „Jan Paweł II wykorzystywał każdą okazję do poprawy dialogu między naszymi dwoma religijnymi wspólnotami”, które uważał „za dogłębnie powiązane ze względu na ich tożsamość. Ten braterski dialog zrodził wzajemne zrozumienie i szacunek. Mamy nadzieję, że będzie on nadal spotykał się z oddźwiękiem w coraz szerszych kręgach, poruszał umysły i serca katolików oraz Żydów, a także inne społeczności”. Dokument ten jeszcze dwukrotnie odwołuje się do nauczania Jana Pawła II. Najpierw podkreśla się w nim, że papież w swojej pierwszej encyklice zatytułowanej *Redemptor hominis* (1979 r.) zwracał chrześcijanom uwagę, iż prawdziwy związek z Bogiem wymaga zdecydowanego zaangażowania i służby na rzecz bliźnich. Następnie,

⁷ G. Wigoder: *Allocution adressée au pape Jean Paul II*, „Istina” 1988, nr 4, s. 375—376.

⁸ Jan Paweł II: *Przemówienie do Międzynarodowego Katolicko-Żydowskiego Komitetu Łączności z okazji 20. rocznicy „Nostra aetate”*. W: *Żydzi i judaizm w nauczaniu Jana Pawła II...*, s. 104—106.

⁹ *The Pope's Address to the International Catholic-Jewish Liaison Committee*, „Information Service. The Pontifical Council for Promoting Christian Unity” 1988, No. 3, s. 165.

mając na względzie wrogie postawy wobec Żydów oraz ich bolesne skutki w przeszłości, które doprowadziły do Szoah, członkowie Komitetu wspólnie przypomnieli papieskie słowa, że antysemityzm jest grzechem przeciwko Bogu i ludzkości¹⁰.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy podkreślić dwie kwestie. Po pierwsze, Jan Paweł II udzielając audiencji Waldheimowi i Arafatowi, przyczynił się w pewien sposób do zawieszenia prac Komitetu Łączności w 1985 r. Organizując katolicko-żydowskie spotkanie w Watykanie i Castel Gandolfo, doprowadził jednak do ich wznowienia. Nie należy zapominać, że Jan Paweł II nie odmówił audiencji żadnemu przywódcy. Po drugie, w swoich wystąpieniach papież podkreślał w sposób szczególny znaczenie wzajemnego dialogu na płaszczyźnie ściśle religijnej. Na takich podstawach można rozwijać szczery i trwały dialog, który nie będzie uważany za „kaprys” historii, lecz za konieczność, bez której nie można budować jakiegokolwiek przyszłości.

---

¹⁰ Sprawozdanie z osiemnastych obrad Międzynarodowego Katolicko-Żydowskiego Komitetu Łączności, zatytułowane *Głęboko zakorzenione w naszych religiach zobowiązanie do czynienia sprawiedliwości*, znajduje się w „Studiach i Dokumentach Ekumenicznych” 2005, nr 1, s. 220—224.